

**GAZETA ROMÂNIA MARE,
ORGAN DE PRESĂ AL CORPULUI VOLUNTARILOR ROMÂNI DIN RUSIA
(IULIE-DECEMBRIE 1917)**

**LE JOURNAL ROMÂNIA MARE (JUILLET-DÉCEMBRE 1917)
ORGANE DES VOLONTAIRES ROUMAINS
PRISONNIERS DE GUERRE EN RUSSIE**

RÉSUMÉ

Un aspect important de l'activité menée pendant la première guerre mondiale, visant l'unité de l'Etat roumain, a été l'action organisée par les prisonniers roumains de l'armée austro-hongroise se trouvant sur le territoire des pays de l'Entente. Animés par l'idéal suprême - l'idéal des tous les Roumains, ils se sont organisés en corps de volontaires roumains attachés aux armées de l'Entente. Le mouvement des volontaires roumains se trouvant sur le territoire de la Russie, de l'Italie et de la France a trouvé un permanent support moral dans la presse éditée en roumain, sur les dites territoires. Parmi les journaux édités dans le but du soutien moral aux volontaires et de la diffusion des desiderata roumains dans les cercles politiques internationaux, le journal *România Mare* publié à Kiev s'est particulièrement fait remarquer de juillet à décembre 1917. L'apport de ce journal a été incontestable dans l'organisation de l'activité du premier Corps des Volontaires roumains de Russie (décembre 1916 – février 1918).

Urmând o tradiție consacrată în decursul mișcării de emancipare națională a românilor transilvăneni, presa a jucat un rol important și în activitatea de mobilizare și organizare a unităților de voluntari din rândul prizonierilor români, militari ai armatei austro-ungare, capturați de trupele Antantei în primul război mondial. Ţelul acestor unități (legiuni, corpuri) fiind de a se alătura armatei române, care se angajase în august 1916 în războiul întregirii neamului, ziarele românești dedicate organizării voluntariatului național pe teritoriile Rusiei, Franței, Italiei, Statelor Unite ale Americii¹ nu făceau decât să slujească – deși o făceau în condiții mult diferite – aceleași scopuri din care presa românească de dincoace de Carpați își făcuse de aproape un secol un adevărat crez al existenței sale.

Din rândul periodicelor editate nemijlocit în sprijinul mișcării voluntarilor români din teritoriile stăpânite de Austro-Ungaria se remarcă gazeta *România Mare*, care a apărut la Kiev în perioada iulie-decembrie 1917 ca purtător de cuvânt al primului Corp al Voluntarilor Români din Rusia. Importanța sa deosebită rezultă mai ales din faptul că pe teritoriul Rusiei voluntariatul românesc a avut o amploare mai mare decât în statele aliate occidentale, în primul rând datorită prezenței unui număr cu mult mai mare de prizonieri români și în al doilea rând datorită vecinătății Regatului Român cu imperiul răsăritean, în măsură să înlesnească contactul prizonierilor ardeleni și bucovineni cu țara.

România Mare a urmat în mare măsură evoluția primei unități de voluntari români constituită în anii primului război mondial, exceptând faptul că, deși ideea înființării unui organ de presă al românilor din Rusia s-a născut încă în toamna anului 1916, când s-au semnalat primele inițiative de organizare a prizonierilor pe baze naționale, ea a văzut lumina tiparului abia în iulie 1917, după ce primele eșaloane de voluntari plecați din Kiev au ajuns la Iași și au fost încadrate în armata română aflată în pragul probei de foc a Mărășeștilor².

Bineînțeles, editarea unui ziar, oricât de modest, presupunea existența unor fonduri bănești, a unor condiții tehnice adecvate și, nu în ultimul rând, a unui personal de specialitate cu anumită experiență. Mai ales sub aspect financiar, este de la sine înțeles că voluntarii concentrați în lagărul de la Darnița, din vecinătatea Kievului, se puteau bizui aproape exclusiv pe sprijinul guvernului de la Iași. În privința personalului gazetăresc, necesitatea acestui sprijin era mai puțin resimțită, deoarece printre voluntari se aflau câțiva intelectuali care lucraseră înainte de război la diverse publicații românești din

¹ În S.U.A. se preconiza organizarea unor trupe de voluntari din rândul emigranților români, pentru a fi aduse în țară și încadrate în armata română, sau, deoarece acest lucru nu a fost posibil, pentru a fi încorporate în armata americană, după ce S.U.A. a declarat beligeranța alăturându-se Antantei.

² Detalii despre aceste aspecte în: Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului (1916-1919)*, Alba Iulia, Ed. Aeternitas, 2003; Vasile Dudaș, *Voluntarii Marii Uniri*, Timișoara, Ed. Augusta, 1996.

Transilvania și Bucovina. În schimb, posibilitățile financiare ale prizonierilor și ale celor care se angajaseră deja ca voluntari erau extrem de reduse, limitându-se practic la micile solde plătite de autoritățile ruse conform normelor internaționale mai mult sau mai puțin respectate de diversele state angajate în război. Nu numai soldații simpli, repartizați la felurite munci în funcție de ocupația din viața civilă, de regulă în agricultură, ci și subofițerii și ofițerii primeau solde atât de mici încât abia dacă le ajungeau pentru asigurarea existenței în condițiile tot mai grele cauzate de prelungirea războiului și adâncirea haosului din Rusia. Insuficiente s-au dovedit și colectele publice sau donațiile private în bani inițiate de câteva asociații filantropice sau de diverse persoane³. Menționăm în acest sens pentru a da un singur exemplu, că în octombrie 1917, la peste șase luni după ce Marele Stat Major al armatei române a aprobat constituirea prin subscripție publică a unui fond de ajutoare a prizonierilor români din Rusia, bolnavi sau invalizi, inapți de a-și asigura traiul prin muncă, sumele colectate nu au putut acoperi decât într-o măsură infimă cerințele⁴. Este prin urmare, de înțeles că pentru rezolvarea unor astfel de probleme, inclusiv pentru susținerea financiară a gazetei voluntarilor din Rusia, era necesară implicarea statului român, oricât de numeroase erau greutățile cu care se confrunta țara în acele momente.

Multiple mărturii dovedesc că, într-o primă etapă, autoritățile politice și militare românești au privit cu nepăsare și neîncredere inițiativa intelectualilor ardeleni și bucovineni din Rusia, sprijiniți de cei aflați în refugiu în Regat, de a-i organiza pe prizonieri în unități de voluntari. Pe de-o parte, la început nu a fost înțeleasă la adevărata ei valoare semnificația politică a voluntariatului, rezultând din contestarea statului dualist austro-ungar de către înșiși cetățenii săi, iar, pe de altă parte, conducătorii militari ignorau faptul că, în condiții favorabile, voluntarii puteau îngroșa rândurile armatei române cu câteva zeci de mii de soldați cu experiența a 2-3 ani de război. Se manifesta nu numai neîncrederea în devotamentul ardelenilor și bucovinenilor față de România, ci și suspiciunea unora că prizonierii din Rusia ar fi ales soluția voluntariatului doar pentru a scăpa de captivitate sau chiar că voluntariatul ar înlesni pătrunderea propagandei dușmănoase și a spionajului inamic în propria tabără. Această atitudine, pe care mulți voluntari au considerat-o jignitoare și care s-a dovedit pe alocuri demobilizatoare, a început să se schimbe abia după ce guvernul român și Marele Stat Major au început să-și revină după șocul provocat de durerosul eșec al campaniei din 1916. Din primele zile ale anului 1917, cu sprijinul Aliaților și îndeosebi al Misiunii Militare Franceze sosite în România, pe teritoriul restrâns și supraaglomerat care mai rămăsese din Regat a fost declanșată o amplă acțiune de refacere și înzestrare modernă a unităților decimate în luptele din anul precedent. În acest context și în atmosfera plină de speranțe din acele luni, tot mai mulți oficiali de la Iași și-au schimbat radical atitudinea, apreciind ca demn de luat în seamă aportul militar și moral pe care voluntarii din teritoriile înstrăinate îl puteau aduce în lupta împotriva Puterilor Centrale⁵. Ca urmare, după ce Ministerul de Război al României - cu acordul guvernului rus⁶ - a emis ordinul prin care consfințea constituirea Corpului Voluntarilor Români din Rusia (23 februarie 1917) și nimea la comanda acestuia pe generalul Constantin Coandă și locotenent colonelul Constantin G. Pietraru⁷, în lagărul de la Darnița Kievului au fost trimiși aproape zilnic o seamă de emisari, funcționari ai guvernului, ofițeri ai armatei române sau

³ Raportul locotenent colonelului Constantin G. Pietraru, șeful statului major al Corpului Voluntarilor Români din Rusia către Ministerul de Război al României (2 aprilie 1918), Arhiva Muzeului Național al Unirii, Alba Iulia (în continuare A.M.U.A.I.), inv. 6751.

⁴ Petre Nemoianu, *Prima Alba Iulie. Corpul voluntarilor români în războiul pentru întregirea neamului*, Timișoara, 1922, p. 54.

⁵ Conform datelor pe care le deținem, în Rusia se găseau la începutul anului 1917 circa 120.000 de prizonieri români. Bineînțeles că, în condițiile răspândirii lor în diverse zone ale uriașului spațiu rusesc și ale căilor și mijloacelor extrem de precare de comunicație, ar fi fost imposibilă încadrarea tuturor acestora în unitățile de voluntari. Pe de altă parte, mulți prizonieri au evitat să se înroleze, fie pentru că împărtășeau alte convingeri, fie din teama pentru soarta familiilor lor rămase acasă, iar alții erau invalizi sau sufereau de felurite boli contractate pe front sau în captivitate. În memorialistica unor foști voluntari și în documentele care se păstrează se apreciază totuși că numărul celor care puteau fi aduși în țară pentru a fi încadrați în armata română ar fi depășit 50.000, adică aproximativ efectivele a patru divizii de infanterie. Vezi: Raportul cit. al lt. col. C.G. Pietraru; Petre Nemoianu, *op. cit.*, p. 69; Voicu Nițescu, *Douăzeci de luni în Rusia și Siberia* (anul 1917), vol. I, Brașov, 1926, p. 86; Vasile Poruțiu, *Scurt istoric al Corpului Voluntarilor Români ardeleni, bănățeni, bucovineni din Rusia în primul război mondial*, mss., A. M. N. U. A. I., inv. 6761/1.

⁶ Din 4 martie 1917, după înlăturarea regimului țarist în urma revoluției din februarie, la cârma Rusiei se afla Guvernul Provisoriu, prezidat de prințul Lvov. Noile autorități ruse, spre deosebire de cele înlăturate de la putere, s-au arătat, cel puțin temporar mai deschise și înțelegătoare inclusiv în probleme organizatorii unităților de voluntari proveniți din rândul prizonierilor austro-ungari.

⁷ Ioan I. Șerban, *op. cit.*, p. 78.

ziariști, a căror concluzie transmisă autorităților din țară era că printre cei peste 1500 de voluntari ardeleni și bucovineni domnește o atmosferă de entuziasm și o puternică dorință de a se grăbi înrolarea lor în rândurile oștirii române.

După „adunarea națională” a Corpului Voluntarilor Români, desfășurată la Darnița, în 13/26 aprilie 1917, care a făcut cunoscută Declarația-Manifest ce se voia o „declarație de război” a ardelenilor și bucovinenilor împotriva „patriei vitrege austro-ungare”⁸, dar mai ales după festivitățile din zilele de 7-8 iunie prilejuite de sosirea la Iași a primului detașament de luptători organizați în Rusia, problema voluntarilor a încetat de a mai fi receptată și dezbătută exclusiv de sumedenia de birocrati de la ministerele de Război, Externe și Interne, perceperea semnificației și importanței sale politico-militare și moral-psihologice aducând-o în atenția autorităților supreme, inclusiv a regelui Ferdinand și a primului ministru Ion I.C.Brătianu⁹. Un efect notabil al acestei radicale schimbări de atitudine a fost sprijinul mai consistent acordat, cel puțin pentru un timp, acțiunii național-patriotice din Rusia, iar în acest context inclusiv editării unei publicații proprii a Corpului Voluntarilor Români.

La câteva zile după primirea sărbătorească făcută voluntarilor în capitala vremelnică a țării, generalul Coandă și locotenentul colonelul Pietraru au solicitat în scris guvernului sprijinul pentru publicarea periodicului. Drept urmare, Ministerul român de Interne a delegat la Kiev un grup de oameni de presă format din cunoscuții publiciști ardeleni Sever Bocu, Gheorghe Pop și Iosif Șchiopu, bucovineanul Filaret Doboș și tipografi Vasile Macrea, Ion Târnoveanu și Nicolae Stoica. Cu aportul unor ofițeri voluntari, foști colaboratori ai presei românești transilvănene din anii anteriori războiului, aceștia au început cu data de 20 iulie 1917 editarea gazetei românești intitulată în chip simbolic *România Mare*¹⁰. Era o reeditare în alte condiții a ziarului cu același nume scos la București în timpul neutralității României, sub redacția publiciștilor ardeleni refugiați Voicu Nițescu, Ion Soricu, Gheorghe Ciuglea, A. Dobrescu și A. Banciu¹¹. Publicația a apărut săptămânal până la sfârșitul anului 1917, 23 de numere în total, într-un tiraj apreciat pe atunci ca suficient pentru a satisface, în condițiile existente, cerințele informative și propagandistice ale mișcării voluntarilor din Rusia.

Tirajul maxim al ziarului, 5000 de exemplare, s-a înregistrat la primul său număr, iar până la ultimul număr din septembrie 1917 s-a menținut la circa 3000 de exemplare. Începând din octombrie a scăzut semnificativ până în decembrie, ultimul său număr fiind tipărit în mai puțin de 500 de exemplare. În memorialistica unor foști voluntari și în diverse alte relatări ulterioare ale presei se afirmă că, de regulă, acest tiraj era suficient deoarece, având în vedere mulțimea prizonierilor români neștiutori de carte, ziarul era difuzat în lagăre pe grupuri, 10-20 de exemplare la 100-200 de oameni. Sarcina de a lectura publicația cu voce tare și de a explica conținutul articolelor sale revenea intelectualilor, ofițeri sau subofițeri, aceștia preocupându-se și de păstrarea numerelor gazetei într-o minibibliotecă, alături de unele cărți și broșuri expediate fie din Transilvania, prin intermediul *Astrei*, fie din România, cu aportul *Ligii Culturale*¹², Societății *Carpați* sau altor asociații și personalități interesate de soarta prizonierilor români din teritoriile înstrăinate¹³.

România Mare a fost difuzată gratuit în majoritatea lagărelor în care se găseau prizonieri români, acest oficiu deloc lesnicios fiind încredințat unor mesageri – ofițeri sau subofițeri – din sânul grupării de la Darnița, care se arătau capabili să străbăte uriașele distanțe ale Rusiei și să înfrunte riscurile generate de anarhia ce cuprinsese defunctul imperiu răsăritean. În mod deosebit sarcina de a difuza cât mai larg organul de presă al comandamentului Corpului Voluntarilor Români a revenit membrilor celor șapte comisii constituite în iunie 1917 cu scopul de a recruta voluntari dintre prizonierii aflați în lagăre sau, în grupuri mai reduse, în diverse localități, mai ales rurale, din Rusia europeană și din întinsele ei ținuturi asiatice. Constituite de regulă din câte trei membrii – un ofițer al armatei române, un ofițer și un subofițer voluntari –, acestora li s-au repartizat regiuni cu o mare

⁸ *Ibidem*, p. 80-85; Idem, *Semnificația Memorialului-Manifest al Voluntarilor români de la Darnița Kievului*, în *Annales Universitatis Apulensis*, Series Historica, 2000-2001, nr. 4-5, p. 145-149.

⁹ Sever Bocu, *Les Legions roumaines de Transylvanie*, Paris, 1918, p. 38.

¹⁰ Petre Nemoianu, *op. cit.*, p. 56; Constantin Kirîțescu, *Istoria războiului pentru întregirea neamului*, I-II, București, 1925, p. 412; Eugen Hulea, *Despre contribuția voluntarilor români la înfăptuirea Unirii*, în *Apulum*, 1976, nr. XIV, p. 348.

¹¹ Voicu Nițescu, *op. cit.*, p. 264

¹² Din 1915, *Liga Culturală* și-a schimbat denumirea în *Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor*.

¹³ I. Macarie, *Jurnal de pe front și din prizonierat* (mss. pus la dispoziția noastră de către d-na Lucia Vlad, fiica lui Macarie); A. Ghinghiniță, *Amintiri din primul război mondial. Organizarea Corpului de Voluntari ardeleni*, mss., A. M. N. U. A. I., inv. 6601; E.V. Pop, *Însemnări despre voluntarii din Rusia*, mss., loc.cit., inv. 6638; *Gazeta voluntarilor*, Cluj, II, nr. 25 din 4 mai 1924; *Calendarul voluntarilor*, Cluj, 1925, p. 132-133.

întindere, primind indicația de a cuprinde în sfera lor de activitate cât mai multe localități și de a propaga prin toate mijloacele, prin viu grai și prin difuzarea publicațiilor naționale¹⁴, obiectivele voluntariatului național al prizonierilor români proveniți din armata cezaro-crăiască.

Ziarul *România Mare* era expedit, de asemenea, pe adresa unor personalități române și străine aflate în Rusia, fiind lecturat în primul rând de voluntarii încadrați deja în Corpul de la Kiev. Peste o sută de exemplare din fiecare număr erau trimise prin curieri speciali la Iași, pentru membrii guvernului, conducătorii armatei, diferite personalități politice și cultural-științifice, liderii refugiaților ardeleni și bucovineni¹⁵. În ce privește difuzarea ziarului, ca și în privința editării sale, perioada cea mai fructuoasă se suprapune aproximativ pe durata luptelor de pe frontul Mărășeștilor, fiind urmată de un declin vizibil în toamna lui 1917 și de o scădere bruscă, urmată de sistarea completă a editării după lovitura de stat bolșevică de la Petrograd¹⁶.

Unul dintre ofițerii voluntari care au manifestat un interes deosebit pentru problemele gazetărești ale românilor aflați în Rusia a fost Voicu Nițescu, cunoscut redactor din anii antebelici al prestigiosului periodic brașovean *Gazeta Transilvaniei*. În voluminoasa sa carte *Douăzeci de luni în Rusia și Siberia*, publicată în 1925, el arată că în timpul misiunii sale de membru în comisia a doua de recrutare a voluntarilor¹⁷, a întâlnit ziarul *România Mare* în majoritatea lagărelor de prizonieri prin care a trecut. Pentru cei aflați departe de locurile natale, acesta era după spusele lui Nițescu, un prețios călăuzitor și un „puternic liant sufletesc”. Exemplificând, el subliniază cum printre voluntarii recrutați în câteva localități din nordul Mării Azov a produs o deosebită mândrie știrea inserată în paginile gazetei, conform căreia „Berthelot, șeful misiunii militare franceze în România, a spus după marile bătălii de la Mărăști și Mărășești că românii sunt cei mai buni ostași ai lumii”¹⁸. Întărindu-și afirmația, același autor menționează entuziasmul produs în rândul cititorilor ziarului de cuvintele ambasadorului american în România, Charles Wopicka, care a spus: „Sunt tot așa de sigur că România va fi restabilită în drepturile sale și că Transilvania va forma un trup cu ea după pacea generală, pe cum sunt convins că soarele va continua să lucescă și de aici înaintea peste câmpiile acestei nobile țări”¹⁹.

Referindu-se la interesul și bucuria cu care erau primite de către prizonieri orice informații despre țară, Voicu Nițescu scrie că cei repartizați la muncă într-o fabrică din orașul Lugansk păstrau cu sfințenie un număr din ziarul *România Mare*, în care era publicat, între altele, un apel al voluntarului Bobeș, originar din Munții Apuseni, în care îi chema pe compatrioții aflați în Rusia să-i urmeze exemplul, înrolându-se în Corpul de la Kiev: „Adresându-mă tuturor fraților mei moși care se află încă pe teritoriul Rusiei, le spun că acum mă aflu unde dorisem de prea îndelungată vreme. Azi pot zice că sunt român, sunt ostaș al dulcei României (...). Toți ne-am adunat aici, cei ce ieri eram cetățeni ai Austro-Ungariei, iar azi suntem cetățeni ai României, ieri prizonieri, iar azi voluntari în armata română. Fraților mei moși! Voi care ați mai rămas în Rusia, nu întârziați a ne urma nouă și acelora care sunt duși demult. Trebuie să arătăm lumii întregi cine suntem. Și mai ales să arătăm că nici acum nu s-a pierdut vitejia din ținuturile noastre, trebuie să urmăm pilda părinților, moșilor și strămoșilor noștri (...). Mulțimea de țări și popoare din care este alcătuită Austro-Ungaria (...), care au fost rupte pe nedrept de la moșile lor, să se întoarcă la aceste nații și urmează ca și noi românii din Ardeal, Maramureș, Crișana și Banat să ne alipim de România liberă, cum au dorit-o voievozii Ștefan și Mihai (...) și cum au visat-o moșii și părinții noștri”²⁰. Din mulțimea informațiilor de acest gen privitoare la problematica abordată de organul de presă al Corpului Voluntarilor Români de la Kiev, gazetarul brașovean redă de asemenea un memoriu întocmit de sublocotenentul bucovinean Ion Tarasiuc, în numele a 150 de camarazi dintr-un lagăr din Kuban, către redacția *României Mari*: „Cunoaștem foarte bine care e datoria noastră și am dori foarte mult să ne înrolăm ca voluntari (...). Deci vă rugăm fierbinte domnule redactor ca să împliniți dorința acestor adevărați români care doresc să-și verse sângele pentru neamul românesc”²¹.

¹⁴ Pe lângă ziarul *România Mare*, membrii comisiilor de recrutare au mai răspândit în Rusia și diverse periodice tipărite la Iași, precum și cărți și broșuri expediate în acest scop din țară.

¹⁵ Voicu Nițescu, *op. cit.*, p. 265-266.

¹⁶ Ioan I. Șerban, *op. cit.*, p. 95-97.

¹⁷ *Ibidem*, p. 125-132.

¹⁸ Voicu Nițescu, *op. cit.*, p. 46.

¹⁹ *Ibidem*

²⁰ *România Mare*, Kiev, I, nr. 12, din 5 octombrie 1917.

²¹ *Ibidem*, nr. 7, din 31 august 1917.

Încă din primul său număr, *România Mare* a ținut să sublinieze că inițiativa organizării prizonierilor români din teritoriile supuse Austro-Ungariei în unități de voluntari a premers intrării României în război, datorându-se în primul rând intelectualilor aflați printre captivi și refugiaților de peste Carpați, cu susținerea grupărilor proantantiste din Regat. Preocuparea constantă a redactorilor ziarului, în frunte cu Sever Bocu, era de a face cunoscute acțiunile întreprinse în acest sens, sentimentele care îi animau pe autorii miilor de memorii prin care se solicita admiterea în rândul voluntarilor, obstacolele ce se iveau pretutindeni în absența unui sprijin temeinic din partea autorităților române. Gazetarii *României Mari* au înțeles, de asemenea, necesitatea de a face ca din paginile ziarului să transpară și să fie însușită de prizonierii risipiți pe întinderile Rusiei încrederea că se angajaseră într-o acțiune sortită reușitei, care merita sacrificiul reînțoarcerii în mijlocul pericolelor și mizeriei de pe front. De aceea, de la primul până la ultimul său număr, ei insistă asupra victoriei indubitabile a Alianților împotriva „barbariei prusace” și asupra inevitabilei prăbușiri a Austro-Ungariei, subliniind că pentru înfăptuirea dezideratelor românești este nevoie și de aportul militar al celor din teritoriile supuse monarhiei dualiste, iar acest aport va fi fără îndoială răsplătit la încheierea războiului prin realizarea statului național unitar și recunoașterea sa de către puterile învingătoare²².

Subiectele abordate în gazetă au fost dintre cele mai diverse, însă toate, fără excepție, erau în strânsă legătură cu problematica specifică voluntariatului. *România Mare* s-a preocupat constant de chestiunea fondurilor de ajutorare a prizonierilor români din Rusia, în care vedea, pe lângă scopul practic, un mijloc mai eficient decât propaganda în sine pentru atragerea unui număr sporit de ardeleni și bucovineni în rândurile Corpului de la Kiev²³. Astfel, a ținut să facă cunoscută înființarea Societății de ajutor de pe lângă statul major al formațiunii militare române din Rusia (august 1917) și a Fondului de ajutorare (octombrie 1917). Pentru ca acestea să-și atingă scopul, a cerut insistent celor ce aveau posibilitatea, fie ei în România sau în Rusia, să contribuie după puteri la sprijinirea prizonierilor lipsiți de mijloacele necesare traiului, îndeosebi a celor suferinzi, pentru a dovedi „solidaritatea și dragostea de frați, nu numai cu vorba ci și cu fapta”²⁴. A fost evidențiată îndeosebi contribuția Societății de asigurări *Dacia Română* din Iași care a donat la sfârșitul lunii octombrie 1917 suma de 20.000 lei pentru prizonierii români aflați în spitalele rusești, subliniindu-se că acțiunea a fost amplificată prin alte donații însumând peste 40.000 de ruble până la jumătatea lunii noiembrie, când a încetat datorită tulburărilor produse de revoluția bolșevică din Rusia²⁵.

După cum era firesc pentru un ziar cu asemenea preocupări, o atenție specială a fost acordată modului în care era receptată în România acțiunea voluntarilor din teritoriile stăpânite de Austro-Ungaria. Sunt redată în acest sens manifestațiile din 7-8 iunie 1917 prilejuite de sosirea la Iași a primului eșalon de ardeleni și bucovineni organizați la Kiev, îndeosebi solemnitatea depunerii jurământului acestora față de țară și rege. Subliniind că momentul era perceput până în cele mai înalte cercuri ale casei regale, guvernului, parlamentului, conducerii armatei, atât ca un aport la efortul militar al României, cât și ca o contribuție la revigorarea morală a țării epuizate de poverile războiului, *România Mare* insistă asupra discursurilor rostite cu acest prilej, citând de pildă cuvintele lui Ion I.C. Brătianu, care a spus că „emoționanta clipă a sosirii fraților noștri din teritoriile înstrăinate a schimbat în zile de bucurie vremurile grele în care trăim”²⁶.

Cu deosebită mândrie au fost redată episoadele luptelor purtate de armata română pe frontul de la Mărăști, Mărășești, Oituz, fiind subliniate cu insistență mai ales acele etape ale bătăliei în care regimintele românești au obținut cunoscutele succese remarcabile în fața trupelor germano-austro-ungare. În acest context este remarcat faptul că efectivele celor două transporturi de voluntari sosite din Rusia până în momentul declanșării luptelor, totalizând circa 2000 oameni, au fost încadrate în regimintele de infanterie 26 Rovine, 3 Olt, 19 Caracal și, în regimentul 5 Vânători, din cadrul Diviziei 11, fiind apoi angajate în operațiunile din sectorul localităților Zăbrăuți și Fitionești, aparținând zonei strategice Mărășești²⁷. Cu adâncă compasiune pentru cei căzuți în luptă dar și cu cele mai elogioase aprecieri pentru faptele lor de arme, se precizează că din rândul voluntarilor s-au înregistrat 31 de

²² Vezi mai ales numerele 1, din 20 iulie, 7, din 21 august, 9, din 14 septembrie și 12, din 5 octombrie 1917.

²³ *România Mare*, nr. 12, din 5 octombrie 1917.

²⁴ Detalii în Ioan I. Șerban, *op. cit.*, p. 134-135.

²⁵ *România Mare*, nr. 13, din 20 noiembrie 1917.

²⁶ *Ibidem*, nr. 1, din 20 iulie 1917.

²⁷ *Ibidem*, nr. 9, din 14 septembrie 1917.

morți și 453 de răniți și că pentru bărbăția dovedită în luptă 129 au fost distinși cu ordine și medalii de război²⁸.

În sfârșit, pentru a mai remarca una dintre multiplele preocupări ale gazetei *România Mare*, menționăm că a fost acordată o deosebită atenție colaborării dintre românii transilvăneni și bucovineni și reprezentanții celorlalte popoare oprimate de pe cuprinsul monarhiei austro-ungare. În privința voluntariatului din Rusia, era evident că românii aveau nevoie de sprijinul prizonierilor de origine slavă, mai ales al ceho-slovacilor, care se bucurau de simpatia și protecția autorităților țariste, iar mai târziu kerenskiene, în virtutea tradiționalei lor politici pan-slaviste. De altfel, este locul să arătăm că primul Corp al Voluntarilor Români din Rusia, dar mai ales al doilea, creat în august 1918 în părțile estice ale Rusiei sub denumirea de Legiunea Română din Siberia, au colaborat strâns cu Corpul Voluntarilor Ceho-Slovaci, apreciind că lupta comună împotriva Austro-Ungariei sporește șansele înfăptuirii dezideratelor lor naționale. De aceea, ziarul *România Mare* a relatat număr de număr, cu deosebită satisfacție, despre succesele obținute de voluntarii slavi pe linia organizării și sporirii efectivelor lor, urmând cu atenție mai ales contactele politice ale românilor cu ceho-slovacii, sârbii și polonezii și acordurile încheiate în vederea colaborării dintre ei.

De la începutul anului 1917, pe linia eforturilor conjugate ale ceho-slovacilor și românilor în scopul înfăptuirii dezideratelor lor naționale, s-a evidențiat ideea organizării unui „congres anti-austriac”, al cărei campion a fost cunoscutul lider politic ceh, profesorul Thomas Masaryk. Frunzașii emigrației din Occident ai celor două popoare s-au întrunit în mai multe rânduri în capitalele Franței, Italiei și Marii Britanii, propunând ca forumul să aibă loc într-o țară neutră, fie în Elveția, la Lausanne, fie în Suedia, la Stockholm. În cele din urmă toți au căzut de acord asupra capitalei suedeze, apreciind ca mai puțin expusă eventualelor represalii din partea unor agenți austro-ungari²⁹.

Diverse aspecte legate de organizarea, desfășurarea și obiectivele proiectatului congres au fost analizate și de reprezentanții voluntarilor din Rusia. Astfel, Sever Bocu, redactorul șef al ziarului *România Mare*, s-a întâlnit în două rânduri cu Masaryk, prilej cu care acesta din urmă și-a exprimat satisfacția „de a fi putut regăsi contactul cu românii transilvăneni (...)”³⁰ spre a coordona luptele noastre care merg spre aceeași țintă, distrugerea Austro-Ungariei³¹. În opinia celor doi interlocutori, congresul trebuia să demaște politica oprimate a statului dualist față de naționalitățile componente și să propună delimitarea viitoarelor state naționale, „pentru a nu aduce nici un prejudiciu tratatelor încheiate între guverne”³². Trupelor de voluntari recrutate în Rusia, ca și celor preconizate să grupeze prizonierii aflați în Franța și Italia și emigranții români din America, le era rezervat un rol deosebit, apreciindu-se că nimic nu putea influența mai puternic atitudinea statelor aliate față de dezideratele popoarelor din monarhia austro-ungară decât lupta armată a acestora împotriva fostei lor „patrii vitrege”.

Gazeta *România Mare* a acordat cea mai mare atenție tuturor acestor aspecte, cu atât mai mult cu cât redactorul ei șef era nemijlocit implicat în strângerea relațiilor cu celelalte naționalități marginalizate din Austro-Ungaria. O amplă relatare a fost publicată cu referire la vizita întreprinsă la Iași de către Thomas Masaryk în octombrie 1917, în cursul căreia a fost primit de rege și de vicepreședintele Guvernului, Take Ionescu, înlocuitor temporar al lui Ion I.C.Brătianu, care era bolnav. Presa românească, în quasitotalitatea ei, a salutat cu deosebită căldură sosirea cunoscutului lider ceh, folosind prilejul pentru a evidenția din nou semnificația eforturilor popoarelor dominate din imperiul bicefal pentru înfăptuirea unității naționale³³. *România Mare* s-a numărat printre susținătoarele cele mai înflăcărâte ale pledoariei lui Masaryk în favoarea necesității istorice a destrămării Austro-Ungariei, însoțindu-și argumentarea cu solicitarea insistentă de implicare politică mai puternică a guvernului român în acțiunile organizate de conaționali din Transilvania și

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Din diverse motive, Congresul „anti-austriac” a avut loc abia în aprilie 1918, la Roma.

³⁰ Aluzie la luptele comune purtate în anii anteriori războiului de către reprezentanții naționalităților în Parlamentul de la Budapesta și Viena și la diverse alte acțiuni solidare de protest împotriva politicii de deznaționalizare a autorităților statului austro-ungar.

³¹ Sever Bocu, *Opt luni în Kiev. Conferință ținută de dl. Sever Bocu duminică, 19 martie 1933, în cadrul de conferințe al Institutului Social din Timișoara*, Timișoara, f.a., p. 12.

³² A. M. N. U. A. I.: Memoriul lui S. Bocu către guvernul român în problema organizării congresului de la Stockholm (22 august 1917), inv. 6538.

³³ *Vezi*, de pildă: *Evenimentul*, Iași, XXV, nr. 204, din 10 octombrie 1917 (articolul *De vorbă cu Thomas Masaryk*) și *Generația Unirii*, Cluj, XI, nr. 13, din 25 martie 1930 (articolul *Președintele Masaryk și românii*).

Bucovina³⁴. A fost subliniată în acest sens atenția ce se cuvenea acordată solicitării lui Masaryk ca guvernul de la Iași să sprijine organizarea congresului de la Stockholm, acesta având menirea să consolideze colaborarea naționalităților și să stabilească noi căi ale luptei comune pentru eliberare națională. Ideea congresului „antiaustriac” a fost îmbrățișată de unii membrii ai guvernului, printre care I. Gh. Duca, care a arătat ulterior în cunoscutele sale memorii că un astfel de forum ar fi fost un prilej „să arătăm că toți, fără deosebire, considerăm monarhia habsburgică un anacronism care trebuie dărâmat și că pe ruinele ei urmează să se ridice libere popoarele care atâta vreme au stat sub sceptrul apăsător”³⁵.

Informând despre aceste convorbiri, ziarul voluntarilor de la Kiev a mai precizat că unul dintre principalii interlocutori ai profesorului Masaryk în zilele petrecute la Iași a fost Octavian Goga, cel mai înflăcărat susținător al sporirii eforturilor guvernului român pentru susținerea morală și materială a românilor din teritoriile înstrăinate³⁶. Cunoscutul poet și om politic ardelean a împărtășit cu prilejul întrevederilor speranța lui Masaryk că autoritățile de la Iași vor sprijini organizarea forumului naționalităților din Austro-Ungaria, după cum tot el s-a aflat scurt timp după aceea în fruntea celor care au acuzat deschis și cu extremă vehemență neimplicarea guvernului liberal în această chestiune, considerând-o una dintre cauzele eșecului congresului de la Stockholm. La fel de adevărat este însă că, la câțiva ani după război, după ce patimile stărnite de disputele politice din acea perioadă s-au mai atenuat, Goga însuși a afirmat că organizarea congresului a fost întârziată în primul rând datorită modificării situației internaționale din toamna anului 1917 în defavoarea Antantei, ca urmare a defecțiunii armatei ruse³⁷.

Masaryk a mai discutat cu autoritățile române și propunerea, susținută îndeosebi de generalii Berthelot și Pétin, comandantul și respectiv șeful statului major al Misiunii Militare Franceze în România, de transferare a Corpului Voluntarilor Ceho-Slovaci din Rusia pe frontul din Moldova. În timp ce unii membrii ai guvernului, printre care și ministrul Duca, s-au declarat de acord, Brătianu „a aprobat-o cu reticențe, cu formule evazive, cu o notă de scepticism care pe patriotul ceh l-au cam descurajat”³⁸. Privind retrospectiv evenimentele din acei ani, este lesne de constatat că prudența primului ministru era dictată de realități concrete și de mare gravitate, între care evoluția situației internaționale în ansamblu, tulburările și jafurile tot mai numeroase provocate de trupele anarhizate ale armatei ruse de pe frontul românesc, alunecarea revoluției din fostul imperiu răsăritean spre radicalismul bolșevic și, nu în ultimul rând, situația disperată în care se găsea România redusă la micul teritoriu dintre Carpați și Prut și încercuită de forțe ostile. Astfel, ignorând părerea celor care au avansat propunerea, Brătianu dădea curs nu numai propriei sale voințe izvorâte din răspunderile pe care și le asumase, ci și poziției altor mulți oameni politici români și lideri militari lucizi din acei ani, pentru care aducerea și întreținerea în Moldova decimată de mizerie, boli și foamete a unor trupe ce însumau peste 50.000 de oameni era o idee aberantă și o imposibilitate evidentă³⁹.

Faptul că vizita de câteva zile a profesorului Masaryk în capitala provizorie a Regatului Român s-a încheiat fără vreun rezultat notabil, afară de declarațiile reciproce de prietenie și solidaritate în lupta comună a celor două popoare, a stărnit critici vehemente la adresa oficialităților române din partea unor personalități ale vieții politice și cultural-științifice, ca și a unei părți a presei ce apărea atunci în Moldova. După cum era de așteptat, *România Mare* s-a raliat acestora dar, din motive lesne de înțeles, a evitat să dea comentariilor sale legate de vizita lui Masaryk accentele violent acuzatoare pe care și le permiteau criticii cei mai înverșunați ai primului ministru Ion I. C. Brătianu.

Acestea au fost, în linii generale, temele cele mai frecvent și insistent dezbătute în paginile organului de presă al Corpului Voluntarilor Români de la Kiev. Prin problematica abordată ziarul s-a situat în rândul numeroaselor periodice din anii războiului care și-au făcut un merit din susținerea dezideratului major al epocii, desăvârșirea unității statului național român. Totodată, în privința preocupărilor gazetărești ale celor două formațiuni de voluntari români din Rusia, *România Mare* a

³⁴ R. Păiușan, *The România Mare Journal and its Role in the Struggle for National Unity*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”*, Iași, 1985, 22/1, p. 69.

³⁵ I. Gh. Duca, *Memorii. Războiul*, vol. IV, partea a II-a (1917-1918), Ed. Machiavelli, București, 1994, p. 231. Aspecte ale întrevederii lui Duca cu Masaryk au fost redată în *România Mare*, nr. 13, din 18 octombrie 1917.

³⁶ *România Mare*, nr. 13, din 18 octombrie 1917.

³⁷ Biblioteca Academiei Române, Serviciul msse., Arhiva personală Octavian Goga, mapa III, varia 45, f. 20-21.

³⁸ I. Gh. Duca, *op. cit.*, p. 231-232.

³⁹ Sever Bocu, *op. cit.*, p. 67; Eliza Campus, *Thomas Masaryk*, în *Diplomați și ilustrii*, vol. IV, Ed. Politică, București, 1983, p. 271-272.

fost o deschizătoare de drum și un model de urmat, activitatea sa fiind continuată, din păcate în condiții încă și mai vitrege, de alte periodice: *Gazeta Transilvaniei și Bucovinei* (Celeabinsk-Irkutsk, 1918-1919), *Neamul Românesc* (Irkutsk, 1919-1920), *Vestitorul* (Irkutsk, 1919) și *Țara Noastră* (Vladivostok, 1920-1921)⁴⁰.

Urmare a evenimentelor din Rusia – după cum am mai arătat –, gazeta și-a încetat activitatea la sfârșitul anului 1917⁴¹, în condițiile în care tulburările declanșate de lovitura de stat bolșevică de la Petrograd cuprindeau tot mai multe zone ale fostului imperiu țarist. În februarie 1918, după ce zonele vestice ale Rusiei fuseseră invadate de armatele germano-austro-ungare și după ce Armata Roșie ocupase Kievul și lichidase independența Ucrainei proclamată în anul precedent, Corpul Voluntarilor Români a fost silit și el să se autodizolve.

Câteva luni mai târziu, în august 1918, redactorul șef al *României Mari*, Sever Bocu, însoțindu-l pe Octavian Goga, a plecat de la Iași din însărcinarea guvernului pentru a se alătura emigranților români din Occident angajați în acțiunea de propagare a dezideratelor naționale românești în rândul factorilor de decizie ai statelor Antantei și al opiniei publice internaționale⁴². Ca rezultat al eforturilor organizatorice depuse în acest scop, în 3 octombrie 1918 a luat ființă la Paris un organism politic unic de coordonare a întregii activități de peste hotare, sub numele de Consiliul Național al Unității Române. Din conducerea acestuia alături de alte personalități bine cunoscute ale emigrației (Take Ionescu, Toma Stelian, Thoma Ionescu, Nicolae Titulescu, Octavian Goga, Vasile Lucaciu, Dimitrie Drăghicescu, Simion Mândrescu, Ermil Pangrati, Octavian Tafrali, Traian Lalescu, Ion Ursu, Constantin Banu, Paul Brătășanu și alții), a făcut parte și Sever Bocu, ceea ce constituia o recunoaștere a meritelor sale în mișcarea de emancipare națională a românilor transilvăneni.

Concomitent cu activitatea complexă desfășurată în Consiliu, Bocu și-a reluat preocupările publicistice făcând ca începând din ianuarie 1919 gazeta *România Mare* să reapară în capitala Franței, alături de binecunoscutele *La Roumanie* și *La Transylvanie*. Deoarece la această dată unirea cu România a provinciilor înstrăinate era un fapt împlinit, preocupările de căpetenie ale periodicului au avut de acum în vedere evidențierea justeței hotărârilor adoptate în 1918 la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, susținerea intereselor românești la Conferința de Pace care își deschidea lucrările în acele zile la Paris și, de asemenea, obținerea sprijinului în vederea repatrierii voluntarilor cuprinși în Legiunea Română din Franța și a tuturor prizonierilor români care se mai aflau încă pe pământ francez.

IOAN I. ȘERBAN

⁴⁰ Ioan I. Șerban, *op. cit.*, p. 203-204.

⁴¹ Numărul 20, ultimul din seria aparițiilor gazetei ca organ de presă al Corpului Voluntarilor Români din Rusia, a apărut în 5 decembrie 1917, la numai două zile după încheierea armistițiului cu Puterile Centrale de către guvernul lui Lenin.

⁴² *La Roumanie*, Paris, I, nr. 38, din octombrie 1918 (Articolul *Deux propagandistes de L'Iredenta à Paris*); Idem (Articolul *La proclamation du Conseil National de l'unité roumaine: le discours de O. Goga*).